

Věra Pasecká: Slovensko-česká mezijazyková homonymie – lexikální analýza na bázi Slovensko-českého slovníku (Po--T)

Školiteľský posudok bakalárskej práce

Vo svojej bakalárskej práci sa Věra Pasecká zamerala na aktuálnu tému slovensko-českej mezijazykovej lexikálnej konfrontácie – mezijazykovú homonymiu, ktorej sa dosiaľ v slovenskej a českej lingvistike venovalo málo pozornosti, pričom význam jej hlbšieho spracovania možno vidieť jednak v prehľbovaní lexikologicko-lexikografického odborného porovnávacieho pohľadu na slovenskú a českú lexiku, jednak v presahu tohto poznania do priamej i nepriamej mezijazykovej česko-slovenskej komunikácie. Práca prispieva k prehľbovaniu poznania sémantických rozdielov formálne zhodných či blízky slov v príbuzných jazykoch, ktorých nositelia žijú v intenzívnom jazykovom kontakte. Vo vymedzení slovensko-českých mezijazykových homónym, „zradných slov“, ich opise a lexikografickom spracovaní možno vidieť spresňovanie poznania miery zhôd a rozdielov jazykových prostriedkov ako systémových základov dvojjazykovej komunikácie a súčasne aj dôležitý „profylaktický“ krok vo vzťahu k semikomunikačným šumom v česko-slovenskej komunikácii. Pri pohľade na slovensko-české mezijazykové homonymá, opretom o doterajšie lexikografické spracovanie slovenčiny a češtiny v dvojjazyčných slovníkoch, prináša bakalárska práca Věry Paseckej nové poznatky a súbežne otvára priestor pre ďalšie spracúvanie závažnej lexikálnej problematiky.

Autorka sa téme venuje na rozsiahlom lexikálnom materiáli. Obraz slovensko-českej mezijazykovej homonymie podáva na 315 stranách, pričom 63 strán predstavuje vlastná textová časť práce (dve kapitoly rámcované úvodom, záverom a zoznamom literatúry) a ďalších 250 strán zaberá príloha – *Zrcadlový slovník slovensko-českých mezijazykových homonym (Po – T)*.

Práca má logickú a zdôvodnenú výstavbu – pri opise slovensko-českej mezijazykovej homonymie autorka vychádza z charakteristiky paradigmatických vnútrojazykových vzťahov so sústredení na homonymiu, paronymiu a polysémiu, predstavuje svoje chápanie mezijazykovej homonymie so základným členením na celkovú a čiastočnú mezijazykovú homonymiu, podáva prehľad doterajších prístupov k slovensko-českej mezijazykovej homonymii, koncepciu spracovania slovensko-českej mezijazykovej homonymie v zrkadlovom slovníku a vlastný zrkadlový slovník. V súvislosti s problematikou polysémie, ktorá sa pri rozdieloch v sémantických spektrách polysémických lexém výrazným spôsobom podieľa na slovensko-českej mezijazykovej homonymii, reflektuje autorka aj vyčlenenie kosémie ako špecifického typu viacvýznamovosti slova – pri spracúvaní materiálu sa jej neskôr venuje v súvislosti s mezijazykovou slovotvornou asymetriou predponových slovies.

Prínos práce Věry Paseckej možno vidieť vo viacerých smeroch. Hoci jej práca nie je prvou

bakalárskou prácou zameranou na danú tému, ktorá v tomto čase vznikla na Katedre stredoeurópskych štúdií FF UK (sama v práci odkazuje na spracovanie inej časti slovnej zásoby u Sabiny Márovej), prínosný je už jej vstupný prehľad vývinu pozornosti venovanej téme vnútrojazykovej a medzijazykovej homonymie v slovenskej a českej lingvistike – jednu z kapitoliek práce potom predstavuje aj konfrontačné využitie špecializovaného lexikografického spracovania slovenčiny v homonymickom slovníku M. Ivanovej-Šalingovej. V jednotlivých častiach práce autorka na vybratých konkrétnych typových príkladoch medzijazykových homoným približuje viacero dôležitých stránok medzijazykovej homonymie v blízkopríbuzných jazykoch. No a v neposlednom rade je prínosom k poznaniu česko-slovenskej medzijazykovej homonymie vlastné spracovanie zrkadlového slovníka, ku ktorému na základe prijatých kritérií Věra Pasecká dospela extrakciou hesiel obsahujúcich medzijazykové homonymá z dvojjazyčných slovníkov.

V analytickej časti textu autorka okrem úplnej medzijazykovej homonymie (v danom materiáli reprezentovanej napr. lexémami *potkan*, *sprostý*, *spravit/spravit*; ich úplny výpočet sa neuvádza) predstavuje rozličné typy kvantitatívne prevládajúcej čiastočnej medzijazykovej homonymie a viacnásobnej homonymie, do ktorej vstupujú v jednom či druhom jazyku viaceré lexémy (vnútrojazykové homonymá alebo paronymá rozličného typu a pôvodu). Venuje sa aj problematike gramatických a štylistických medzijazykových homoným, ktoré na rozdiel od sémanticky diferencovaných lexém do zrkadlového slovníka nezahŕňa, no spracúva ich v samostatných kapitolkách. Popri základnej materiálnej báze a jej spracovaní v existujúcich dvojjazyčných slovníkoch využíva autorka pri spresňovaní medzijazykových lexikálnych vzťahov i ďalšie lexikografické diela a materiálové zdroje v národných korpusoch a na vybraných príkladoch demonštruje význam ich komplementárneho využitia.

Pri hodnotení bakalárskej práce sa ako výrazné pozitívum ukazuje vzájomné prepojenie jej vlastnej textovej časti a slovníkovej prílohy, keď textová časť nielenže pripravuje a vysvetľuje princípy prípravy zrkadlového slovníka, ale prináša aj koncentrovanejší obraz vybratých javov, ktoré sú charakteristické práve pre časť slovnej zásoby reprezentovanej lexémami začínajúcimi sa na Po – T. Špecifickú pozornosť autorka venuje predponovým medzijazykovým homonymám – slovesám a deverbatívnym derivátom so slovtvornou asymetriou predpôn SK *pre-* – CS *pře-/pro-* (kde oproti kosémickým slovenským slovám ako *prečistiť*, *prehnúť*, *prehliadka* stoja české *přečistiť* i *pročistiť*, *přehnout* i *prohnout*, *přehliadka* i *prohliadka*), či medzijazykovej homonymii predponových derivátov na *s-/z-*, pri ktorých sa do medzijazykových diferencií premietajú rozdielne neutralizačné zákonitosti a pravopisné princípy (oproti slovenským lexémam, resp. homonymným dvojiciam tak niekedy stoja dvojice významovo a pravopisne rozlíšených českých slov, napr. SK *stopiť* – CS *stopit* i *ztopit*, SK *skrútiť* – CS *skroutit* i *zkroutit*, SK *správa¹* – CS *správa*, SK *správa²* – CS *zpráva*). Dotýka sa aj dosiaľ komplexnejšie nespracovanej a v česko-slovenskom

medzijazykovom pohľade dôležitej problematiky, vzťahu nezvratných a zvratných slovies – téma sa vynára napr. v kapitolke zameranej na „medzijazykovú homonymnosť“ slovies *rozprávať* – *rozprávět*, kde (okrem iných diferenčných charakteristík) v slovenčine existuje aj zvratné sloveso *rozprávať sa*.

Zrkadlový slovník slovensko-českých medzijazykových homoným – ako rozsiahla príloha bakalárskej práce zachytávajúca kvantum relevantného lexikálneho materiálu – stojí na analýze hesiel Slovensko-českého slovníka Ž. Gašparíkovej a K. Kamiša pri zohľadnení spracovania vybratých hesiel v akademickom Česko-slovenským slovníkom. Pri paralelnom grafickom spracovaní hesiel z oboch slovníkov zrkadlový slovník prináša obraz rozsahu slovensko-českej medzijazykovej homonymie (autorka pritom upozorňuje, že pri opačnom východisku zo spracovania v Česko-slovenskom slovníku by sa obraz do istej miery líšil), pričom často nejde len o medzijazykovú homonymiu heslových slov, ale aj ich prihniezdovaných derivátov (pekný príklad zložitých česko-slovenských lexikálnych medzijazykových vzťahov predstavuje napr. posledná „slovníková“ skupina slovenských lexém *tyl, tylový*¹; *tylo, tylový*² a ich českých ekvivalentov).

Celkovo možno povedať, že Věra Pasecká vo svojej bakalárskej práci preukázala osobné zaujatie o skúmanú problematiku, orientáciu v relevantnej odbornej literatúre, schopnosť formulovať výskumnú tému a samostatne plodne pristúpiť k analýze lexikálneho materiálu a písomnému spracovaniu. Práca splňa cieľ, ktorý si autorka stanovila, aj požiadavky na bakalársku prácu kladené – množstvom vykonanej práce očakávania späté s bakalárskou prácou významne presahuje.

Bakalársku prácu Věry Paseckej odporúčam na obhajobu s navrhovanou známkou 1.

Praha 4. 9. 2013

doc. PhDr. Mira Nábělková, CSc.

školička